

Befallningsmannen Jöns Hansson

Fastigheter

Hovås, Askim sn: Jöns Hansson sägs i KR 1626 16/11 bo i Hovås. Det visas också av att han finns med i bl 1627 (men inte 1626). År 1627 22/1 andra uppbud på en gård i Hovås för Jöns Hansson. År 1628 11/9 köpte Jöns Hansson och hustrun hela Mellangården i Hovås av Gyrin Haraldsdotter (=Gyrid, Gudfrid), hennes arv. Vid tinget 1633 13/11 avhände Anders Froste i Eklanda sin mor Elin Simonsdotters 1/9 i Södra Hovås till Jöns och hustrun, efter laga uppbud. Och 1634 11/2 köpte Jöns Hansson 1/9 i Södra Hovås gård av Barbro Torkelsdotter (g.m. Per Eriksson i Göteborg) och hennes bror Nils Torkelsson. Samtidigt köpte Börge Olsson i Södra Hovås sammanlagt 5/9 av ättlingar till en Simon där, säkerligen "*Simon Tiufful*" som nämns 1545–47 – ovanligt namn men fanns i trakten och är inte en felläsning: en "*Anders Thiffuell*" var skeppare från Nya Lödöse i ÖT 1583 21/8. I april 1584 avreste han till Lübeck med järn och hudar och återkom den 20 maj utan att ha fått någon returlast. Han finns med flera andra gånger också i detta material. En "*Jon Tiuffuel*" nämns i Nya Lödöse 1589–97 och en Nils 1587–90 - hans hustru Elin 1590–99. Dessa kan antas ha varit söner till Simon. NLT normaliserar namnet till *Kyfvel* men enligt SAOB fanns inget föremål eller yrke som hette så. Men författarna till NLT har i sina ordförklaringar ordet *tuiffler* som var en sorts tyg (som jag också sett och mättes i alnar). I Hovås fanns 1599/1600 en Hans i den gård som Börge hade.

Lunnegården, Fässberg sn: övertog den samtidigt som svågern Erik Pihl fick Pixbo. Man gjorde ett "vänligt och broderligt syskonbyte och jordskifte" vid tinget 1646 25/2 efter syskonens salig fader, lagläsaren välaktade Anders Torkelsson. Det heter att Lunnegården var Erik Pihls arvslott. Båda syskonen hade dock arv där, liksom i Pixbo. Pixbo hade köpts av Anders Torkelsson från krono till skatte som avlingegods (kunde ärvas, men man hittar inte sällan några nära anor till köparen i en sådan gård). I Lunnegården 1621–35 nämns en Anders och en Helge Larsson. Änkan 1545–47, Lars Helgesson 1565–90. Denna gård var liksom Pixbo avlingegods. I dmbk 1648 18/9 omtalas att drottningens man Johan Casimir i brev 1632 11/7 sålt kronogården Lunnegården till Anders Torkelsson, i enlighet med beslut 1629 av "*glorwyrdigste i åhminnelße konungh Gustaff Adolphus then andre och store*" att försälja kronogårdar och göra dem till skatte. Sedan har dottern Karin med maken Jöns Hansson och sonen Erik ärvt hälften var i Lunnegården och Pixbo och 1646 gjort syskonbyte, så att Karin och Jöns nu får fasta på hela Lunnegården.

Lilla Kullbäckstorp (LKBT), Råda sn: Dmbk 1631 8/2 förmäler att Jöns Hansson och hustrun för 36 tyska daler in specie köpt det halva kronohemmanet LKBT som räntade 1 pund smör. Detta i enlighet med beslut 1630 10/3 av kung Gustaf Adolf om att försälja kronogårdar till privatpersoner. Dessa gårdar skulle få ärvas som andra skattehemman, men K. Maj:t och kronan släppte dem inte helt utan förbehöll sig "*sin rätt och myndighet*".

I dmbk 1652 30/9 meddelas att Jöns Hansson några år tidigare tagit *en hage mellan Balltorp och Lunnegården* till sin, av "samfälld byamark". Två vittnen, 70–80 år gamla, menade att hagen så länge de mindes hade legat under Lunnegården. Den hade efter "förra danska fejden" en tid legat öde, eftersom "hagegården" av eneträ hade blivit nedbränd. Domen blev att hagen även i fortsättningen skulle höra till Lunnegården, då den inte var ägarna till Balltorp till förfång: de hade för länge sedan i stället tagit upp en stor del av utmarken till sin boskap.

Befallningsmannen Jöns Hanssons sigill för Svenska Hisingen 1640. Tydlig bild, men ändå svårt att tolka detaljerna. Nedre halvan kanske föreställer ett skepp med råsegel. Uptill bokstäver som kan vara "JHS" som i Jöns Hansson, även om den första ser mer ut som ett P. (Arkiv Digital)

Familjeöversikt

m. **Jöns Hansson**, befallningsman i Älvsborgs län¹, f. möjligen på Amundön², Askim sn. Bosatt i Lilla Kullbäckstorp i Råda sn och brukade Hovås åtminstone 1634–54³, Jöns d. 1661⁴ i Lilla Kullbäckstorp, Råda sn

¹ Skrivs även "Jöenns" och "Joenns". Påträffades av mig för många år sedan som tjänstgörande då han under kriget tog upp brandskatt av Västra Hisingen 1644–45. Jöns Hanssons kända yrkesbana började med att han skrev under avkortningen av bl för 1625 "i lagläsarens frånvaro". Häradsskrivare vid tingen 1627 9/5-1628 10/11. Arrendator (=befallningsman) av Askims härad vid tingen 1629 28/5-1634 21/11. Efter en tid som arrendator förspordes tydligen viss ovilja bland allmogen på grund av förhöjning av skatterna. Han frågade allmogen vid tinget 1631 8/2 om de hade några besvär eller klagomål mot honom och hans underhavande uppbördsmän och tjänare. Men de kunde inte beskylla honom eller dem för något fel i deras yreksutövning, utan de bedömdes ha gjort som andra befallningsmän och arrendatorer i länet. Kallades befallningsman fr. o. m. 1635 11/7. Avlöstes av svågern Erik Pihl. "Fordom bef. m." vid tingen 1644 16/12, 1646 25/2 och 1647 25/2 men tjänstgjorde då tillsammans med Erik Pihl. Därefter bara Erik Pihl. I häradsrätten 1653 3/11 förlitkes Jöns Hansson och Erik Pihl om 10 tunnor spannmål som skulle levererats till slottsprästen herr Jöns och som Jöns Hansson betalat för Erik Pihl men glömts bort vid avräkningen när Erik avlöste Jöns som befallningsman (10 år tidigare). Vid tinget 1654 14/2 beskrevs hans karriär kortfattat så här: "w:tt Jönß Hanßon för thetta här i heradett och i en långlig tidh heratsskrifware, fougte och omsider arendator". Jöns Hansson var också inblandad i sjöfart. Hade 1645 en skuta (kvitto i LR för frakt från Norge till Billingsens skans (på södra Älvstranden)). Men redan i Göteborgs rådhusprotokoll 1635 16/3, som då fördes på tyska, sägs "Jens Hanßen im Hoffås" ägt eller befraktat en "Schute" (mindre farkost; präm eller kutter).

² Hade enligt dmbk arvejord där och i Brottkärr (som Amundön hörde till, kallades allmänt då bara "Ön" eller, dialektalt; "Öa"). En Hans Jonsson på Amundön nämns i Ålborgs tull redan 1589 och 1606, sannolikt han, och i andra räkenskaper och skattelängder först i Brottkärr 1599/1600, sedan på Amundön 1607 (då han med flera andra fick betalt för att ha byggt fiskeskutor till Älvsborgs fästning), så i Brottkärr igen 1614 och därefter åter på Amundön 1615–37 (hade där sönerna Lars och Anders). Före Hans nämns i skattelängder Jon Larsson på Amundön 1569–1621 (i KR 1622), hans far. Åren 1545–65 en Henning. Detta var Stora Amundön som blev frälse 1579, då Arvid "Göstaffsson" bytte till sig den, efter att den klassats som torp under de halva kronogårdarna i socknen 1572. Något att fundera över är att Jöns Hansson i Hovås år 1630 skänkte pengar till Frölunda kyrka och hade en stol (bänk) där. Och i dmbk 1665 5/10 om sonen Jörans skulder sägs denne ha haft ½ pund smör i arv på Vrångö. Det har nog kommit via hans farmor och är då svårt att få fram. I alla fall ingen Hans på Vrångö som far på 1500-talet.

³ Bodde i Hovås enligt tingsprotokollens ingresser 1631–32 och i protokoll 1634 11/2. I bl fr. o. m. 1627. I KR från 1626 16/11 (1630 stolrum för Hovås i Askims kyrka). I mtl 1635 och framåt. Fastebrev på hela Mellangården i Hovås 1629 11/9, köpt av Gyrin Haraldsdotter som ärvt den.

⁴ Enligt mtl och datum enligt noterna 1 och 4. Nämns i dmbk 1665 5/10 som om han levde då och måste svara för en skuld som sonen Jöran haft. Jöran hade vid samma ting också en skuld till Truls Torstensson i Skår, vilken

h. **Karin Andersdotter**, d. e. 1683 i Lilla Kullbäckstorp (gåva till kyrkan mars-nov; "*gamla Carin i Kålbäckstorp*")⁵

s. *Jöran*, nämnd 1660–62 som gåvogivare till kyrkan och 1666 22/10⁶ som konstapel under artilleriet på Bohus⁷

s. *Johan (Hans)*, nämnd 1663–70⁸

s. *Anders*, nämnd 1670 6/6 som gåvogivare till Råda kyrka⁹

d. *Karin*, g.m. Arvid Andersson i Lunnegården, Fässberg sn¹⁰

skulle få tillträda Jörans arvpart på ½ pund smör på Vrångö, om den inte gick att lösa med pengar. Men han var död då. Skrivs i mtl 1653–61 med namnet men markering bara för hustrun och har varit skattebefriad men i livet.

⁵ Nämns som hustru från KR 1629. Änka 1662 (mtl och KR), i mtl t. o. m. 1667 (åren 1664–67 med en Sven som stod för bruket, han med hustru fr. o. m. 1665). Hon levde alltså betydligt längre än vad som sägs på nätet; "1648".

⁶ Dmbk. Brevet undertecknat 1666 28/2.

⁷ Sägs då tidigare ha varit tjänare och fogde (ingen motsägelse) hos rådmannen Hans Jönsson i Gbg. Hittas i LR för Gbg och Bohus län som konstapel i lära antagen 1665 1/8. Avancerad till konstapel 1671 1/7, då han fick löneförhöjning från 6 till 8 daler i månaden. I tjänst t. o. m. 1675, år 1676 saknas och ej nämnd i den första bevarade listan för 1677 (augusti). Det stämmer ju bra tidsmässigt med att ha slutat som fogde strax innan han började lära till konstapel. Ägde 6/13 i Lunnegården, Fässberg sn (dmbk 1665 5/10).

Handelsmannen och rådsförvanten i Göteborg Hans Jönsson ohh Elsebe Brun: Elsebe hade 1665 5/10 (dmbk) svågern, guvernementssekreteraren Johan Rasck. Om denna familj finns mycket att inhämta i Olga Dahls verk om Gbg:s tomtägare (4.32).

⁸ Dmbk 1666 7/7. Även 1667 5/3 som Hans Jönsson, son till Karin Andersdotter i Lilla Kullbäckstorp, Råda sn. Gåvogivare till Råda kyrka 1663 5/5 som "vel.t Johan Jönsson", 1668 30/8 som "mons. Hans Jönsson *Kuhlbärgh*" och 1670 26/6 som "mons. Hans *Kuhlbärgh*" (samtidigt var en Anders Kuhlbergh gåvogivare, möjligen bror men ej titulerad mons.). Nämnd i dmbk 1669 26/6 och 1670 18/10, då han pantsatte sin del av LKBT till Arvid Börgesson. Pantbrevet underskrevs 1665 9/11 i Stockholm. Släktnamnet användes av fler ättlingar, bl.a. hustru Sigrid Jönsdotter Kulberg med dottern Christina Andersdotter Ahlgren (kan ha uttalats Ahlgrén), vilka sålde gården 1716. Sigrid dotterdotter till Anders Torkelsson, med förnamn efter dennes hustru och släktnamn efter gården Kullbäckstorp. Häradsskrivaren på Hisingen (OD) Lars Ahlgren var gåvogivare till Råda kyrka en gång mellan 1701 och 1704 men samma tid salig (d. 1703 enligt mtl – g.m. Anna Lundelia som nämns efter honom 1705 men då som bortflyttad). Lars Ahlgren var 1700–03 arrendator av säteriet Forsåker i Fässberg sn. Han hade systemen Britta som var gift med prästen Arvid Brunelius. Det finns ett klart släktsamband mellan alla dessa personer, då Anders Pihl d.y. 1715 skrevs för deras gård i Göteborg (1:72) som representant för Britta Ahlgren, och Arvid Brunelius 1692 var fullmäktig för avlidna syskonen Brittans och Torkel Pihls barn. Möjligen bodde Christina Ahlgren på senare år i Göteborg, då en sådan dog där 1743 (registret över begravingar i Domkyrkofs). Denna Christina Ahlgren var änka redan 1735 19/10, då en liten son begravdes.

⁹ "Anders Kuhlberg". Nämns samma dag som Hans Kuhlberg och bedöms ha varit bröder. Mons. Anders Kuhlberg nämnd i dmbk 1677 8/11, då han sist i april hade kommit hem från Jönköping och var så svag och sängliggande att han inte kunnat sköta K. Majt:s och Kronans tjänst. Möjligen identisk med den "Mons. Anders Jönsson på Råda" som nämns i KR i oktober 1678. Fr. o. m. mtl 1697 står en Anders *Larsson* med hustru där, vilken ibland skrivs som befallningsman: han var gårdsfogde på Råda säteri (i mtl "går till duk och disk på Råda"), och uppträdde därför som "välaktad befallningsman" i rätten, t.ex. 1688 19/9.

¹⁰ Var gifta 1648 17-18/8 (lagmanstinget).

d. *Kerstin*, g. I m. befallningsman Arvid Börgesson Grönling¹¹, g. II m. kyrkoherde Paulus Wirgander¹², hon d. 1682–99¹³

d. *Maria*, g.m. prästen Erik Gunnari¹⁴

d. *NN*, g.m. hejderidaren Per Simonsson¹⁵

d. *Sigrid*, d. e. 1718 17/6 (dmbk – står där som ”Sigrid Jönsdotter Kulberg” utan sal. före), g.m. Anders Larsson, gårdsfogde på Råda säteri¹⁶

¹¹ Nämnd som befallningsman 1658 21/10. Sannolikt länsman fr. o. m. 1640 16/5 i Ale härad, utan släktnamn, då även Anders Torkelsson och Jöns Hansson deltog. Han efterträdde då direkt Börge Arvidsson som var länsman där 1629 10/4-1639 21/10. Jämte Erik Pihl och Per Simonsson löftesman vid ett mål 1665 5/10. Levde 1667 29/10 (dmbk). Palsmåndagen 1668 var han död, då hustrun gav kollektpengar. Hade dottern Britta, vilken som jungfru 1673 18/5 skänkte en mässärk till kyrkan. En annan dotter, hustru Anna Arvidsdotter Grönling, skänkte pengar till kyrkan 1681. Säkerligen son Erik Arvidsson Grönling som var fru Beata de la Gardies inspektor. Erik Grönling och hans hustru Eva Wernich upprättade efter ett några år gammalt barnlöst äktenskap ett testamente enligt Flundre härads dmbk 1679 7/6. Erik Grönling nämns bl.a. i tjänsten vid ting i Flundre och Ale härad 1670. Eva Wernich enligt nätsökning sannolikt av den adliga ätten Wernfelt utgående från Jönköping och Vadstena.

¹² Son till förre kh Andreas Wirgander i Guntorp, Skepplanda pastorat (enligt OD först boende i Gbg 1637–46, i mtl för Guntorp fr. o. m. 1648 - Börge Jonasson året innan, vilken alltså dog 1647 och inte 1645). I mtl 1666 skriver Paul sig som ”*Paulus Andreæ*”, komminister i Skepplanda. År 1667 underskriver Paulus (”i pastorans frånvaro”: ”*Paulus Andreæ Virand.*”, men 1669 åter fadern Andreas, med något darrig stil, och 1670 i längden ”*änkan*”. Andreas alltså d. 1669). Nämnd fr. o. m. 1662 (mtl) som ”*Hr. Påfuell*” eller ”*Påh*” i Grönnäs, Skepplanda sn, enbart med markering för son/dräng, men fr. o. m. 1665 med hustru (=gift 1664). Där t. o. m. 1671, möjligen även 1672. Åren 1673–75 i Slerebo, Hålanda sn, där han nämns i dmbk 1675 7/1. Mtl saknas sedan till 1679, då det i stället har kommit en ”*Hr. Mattias*” där (ej funnen i det gamla herdaminnet, vilket även verkar ha fel årtal för Paul. Mattias=kyrkoherde Mattias Oberberg, vilken skrivit sitt namn i de första kyrkoräkenskaperna 1674/75. Komministern herr Paul levde i en egen gård i Grönnäs, vilken i mtl kallades ”*Hr. Pauls gård*”. Där står han 1682 som ”*fattig prästman*”. Han nämns sist 1704 och kan då ha dött 1703 eller senare men kan inte återfinnas i db då eller de närmsta 10 åren därefter. Detta skiljer sig avsevärt från uppgift som finns på nätet. Hustrun d. 1674 eller senare (borta i mtl 1675).

¹³ Levde i mtl 1682 men var död i nästa, 1699.

¹⁴ Enligt dmbk 1675 7/1. Jag har inte lyckats fastställa hans tjänstgöringsort. Men i dmbk 1667 5/3 nämns hustru Maria i Hovås herr Eriks ”vid Frölunda kyrkogård”, vilka måste vara dessa. I mtl finns de 1662–67 i Hovås och 1668–70 i LKBT.

¹⁵ Svåridentifierad.

¹⁶ Nämnd först som ”Anders Larsson” i mtl 1697–1709, omväxlande skriven i LKBT och på Råda men alltid som gårdsfogde på Råda säteri, då ägt av slakten Hamilton-Macklier. Där arbetade gårdsfogde, trädgårdsmästare, ”*redeja*” (hushållerska) och två drängar och pigor. År 1709 liksom hustrun under barnen (gårdsfogde då Olof Nilsson). Även nämnd i tingsprotokoll i ett tvisteärende 1672 10/6 som ”arrendator under Råda”. Yngsta dottern Christina Andersdotter nämnd som dottern Kerstin i mtl 1703–08 (troligen redan 1701 men utan namn) och 1709 i hustrukolumnen som gårdsägare men troligen ogift. Kvar i mtl så t. o. m. 1716. Enligt dmbk 1718 17/6 gift Ahlgren. Se not 8: bör i så fall ha gällt son till Lars Ahlgren och Anna Lundelia. Såldde gården 1716 12/5 till vicepresidenten Rambeau i Göteborg och flyttade därifrån.

m. **Arvid Andersson**, häradsskrivare i Lunnegården, Fässberg sn, nämnd i mtl 1648–51¹⁷, d. e. 1655 (KR)

h. **Karin Jönsdotter**, dotter till befallningsmannen Jöns Hansson i Pixbo, Råda sn

d. Åsa¹⁸, d. e. 1725 (mtl 1726), g.m. regementsskrivaren Björn Amundsson Röhring (d. 1725)¹⁹

(s. Erik, nämnd med hustru i Sandbäck, Fässberg sn, i mtl 1663–79²⁰)

HK 2022

¹⁷ Lunnegården upptas inte i mtl före 1648. År 1648 nämns bara 2 drängar och 2 pigor som om Arvid bodde på annat ställe eller var skattebefriad. Med hustru 1649. Gården upptas inte heller i mtl 1652. Året därefter: Anders Jonsson och Börge, båda med hustrur. Nämnd i KR 1651–55 som "välaktad". I Lunnegården fanns även en Sigrid, nämnd i Fässbergs KR en gång under perioden 1717–21.

¹⁸ Står i dmbk 1666 22/10 som syster till Jöran och Johan Jönssöner, men bör vara *systerdotter*. Under barnen i mtl 1726, efter makens död.

¹⁹ Måste å hustruns vägnar inlösa gården 1667 (dmbk 29/10) pga ödesmål och innestående skatt (OGB). Begärde vid hösttinget s.å. att återfå gammal förmedling till ½ pga ringa ägor. Björn nämnd redan i dmbk 1666 5/10 och med hustru fr. o. m. mtl 1668. Fick 1673 enligt uppgift en av gårdarna Askim (=Stora Askim, där han skrivs med hustru fr. o. m. mtl 1674), Askim sn, på livstid och 1681 4/7 fasta på 1/4 skattegård Hovås (enligt uppbud i dmbk 1679=Lilla Hovås). Men redan 1675 7/1 nämns ett köpebrev från 1673 3/6 på 1/4 i Hovås skattegård som var Kerstin Jönsdotters hela arv, och där man tidigare inlöst 1/4 av mågen Erik Carlsson som köpt den av Maria Jönsdotter. Ytterligare 1/4 inköptes 1684 23/10 av "välb.de sekreteraren Hans Kullberg", bror till de två nämnda systrarna (dmbk 1685 14/7). Nämnd 1705 i Göteborg under 3.25 (OD). Står i förmögenhetslängden 1714–15 för Lunnegården i Fässbergs socken. Död i mtl 1726 och hustrun under barnen=ogifte auditören Arvid Röhring (även nämnd som gåvogivare till kyrkan en gång 1717–21). Björn Röhring kan ha haft sonen Erik, rådman i Borås (1678–1736), vilken 1717 2/7 gifte sig med Annika Pihl, dotter till kyrkoherden i Kungsäter (1681-1729 7/5).

²⁰ Möjlig son. I "Prästgården" i Sandbäck, Fässberg sn, i mtl 1674 "blind" och "som ...ningsm. And. Pijhl br...". Före Erik nämns här Per Hermingius, kaplan i Fässbergs pastorat, vilken var gift med Åsas mors kusin Britta Pihl.